

СОЦІАЛЬНА ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

УДК 1:009:32

ШЕВЧУК Дмитро Михайлович,
доктор філософських наук, доцент, декан
гуманітарного факультету Національного
університету «Острозька академія»
e-mail: dmytro.shevchuk@oa.edu.ua

ГУМАНІТАРИСТИКА ТА ЇЇ «ПОЛІТИКА» В ГОРИЗОНТІ СУЧАСНОСТІ

Стаття присвячена філософському аналізу сучасного становища гуманітаристики та проблемі визначення соціальної ролі гуманітарного пізнання. Автор звертає увагу на своєрідну «політику» гуманітаристики та намагається її визначити. У статті зауважується, що політичне значення гуманітаристики полягає передусім у сприянні творенню публічного простору. Вона дозволяє людині розвивати здібності, які потрібні для того, аби бути публічним діячем. Крім того, стверджується, що «політика» гуманітаристики специфічна, оскільки впливає із суті та особливостей гуманітарного пізнання. Маємо справу не із об'єктивністю, що спрямована на пояснення світу як закритої системи, в якій діють відсторонені від людини сили, але із відкритою системою взаємодії суб'єктивностей. Ця інтерсуб'єктивна взаємодія здатна своїм впливом структурувати та реконфігурувати соціальне і політичне поле. Автор зауважує, що конкретизація публічного значення гуманітаристики може бути виражена репрезентаціями окремих її політик. У статті виділено такі політики гуманітаристики: політика ідеалу; політика значення і смислу; політика чуттєвості, політика (ре-)конфігурації дискурсу, політика респонзивності, політика уяви і політика пам'яті. Автор переконує, що ці політики не є відособленими одна від одної. Вони взаємно перетинаються, творячи горизонт можливостей впливу на публічну сферу.

Ключові слова: гуманітаристики, гуманітарне пізнання, політика, соціальний світ, публічна сфера, політика пам'яті, дискурс, об'єктивність.

Постановка проблеми. Окрім питань наукового статусу та інституціоналізації гуманітаристики, сьогодні доволі гостро дискутується її публічне (чи навіть політичне), значення. Ставиться питання про те, яку роль відіграють гуманітарні науки для розвитку сучасного суспільства? Яку користь вони приносять? Звісно можна обмежитися відповіддю на кшталт тієї, яку подає відомий літературознавець Стенлі Фіш: «На питання «яку користь несуть гуманітарні науки?» єдиною чесною відповіддю буде, що її просто немає» [1]. Або ж часто відповідь на подібні запитання презентується як очевидна – мовляв, гуманітарні науки дають можливість виробити цілісний світогляд, критично розуміти соціальні процеси, усвідомити можливості утвердження власної свободи. Постулювання такої очевидності викликає, однак, певні застереження, оскільки може репрезентувати гуманітаристику як ідеологічно-світоглядну систему чи набір моральних імперативів (Дж. Серль, говорячи про суперечності, які стосуються сприйняття сучасних гуманітарних наук, цей момент критично презентує фразою «...ми працюємо для того, щоб захищати, охороняти, оберігати, розвивати, тлумачити і, найголовніше, поширювати великі традиції західної і, більше того, загальнолюдської цивілізації» [2]). Обидві ці відповіді до певної міри пов'язані між собою і виявляють парадоксальність окреслення практичного значення гуманітаристики. У статті Г.-У. Гумбрехта цей парадокс сформульовано так: «Чим більше вони [гуманітарні науки. – Д. Ш.] ігнорують вимогу бути «практичними», тим більше зливаються з тією єдиною функцією, яку можуть виконувати, – завданням

виробництва і накопичення способів думки, що йдуть назустріч інтуїції. Ця функція розширює та ускладнює індивідуальні розуми і в той же час дозволяє суспільствам та їх інституціям залишатися відкритими для змін» [3]. Трохи згодом Г.-У. Гумбрехт пише, що гуманітарії також схильні до віддалення від повсякденної практичності, що зумовлює їх замикання у «башті зі слонової кістки». Усе це наштовхує на роздуми про публічну значущість гуманітарного пізнання та його результатів, що, на наш погляд, може бути репрезентоване як особлива «політика» (чи навіть у множині – особливі політики) гуманітаристики.

Дискусії про суспільну роль гуманітаристики часто супроводжуються діагностикою кризи гуманітарного пізнання. Узагальнено спроби проаналізувати цю ситуацію пов'язуються із «виправданнями» гуманітаріїв та висловленням певних претензій. Гуманітарії інколи зізнаються у тому, що зустрічалися із потребою виправдовуватися і доводити значущість того, чим займаються. Думаю, багатьом знайомий досвід, який описаний А. Перловим: «По суті, роздуми про гуманітарне знання для мене є проектом виправдування, і в першу чергу мене в цій статті цікавить обговорення обґрунтованого чи помилкового звинувачення гуманітарного знання у другосортності. І нехай це виправдування не за колег, які й так горді тим, чим займаються, але воно й не лише за себе, не лише раціоналізація та виправдування власного життєвого сценарію» [4]. У свою чергу, претензії висуваються передусім гуманітарному знанню, що воно, мовляв, не відповідає сучасності, нездатне давати пояснення актуальним соціокультурним процесам, які є надзвичайно інтенсивними та складними, а тому й не піддаються схопленню за допомогою усталених категоріальних схем, що взорують на класичні культурні стандарти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема наукового статусу та соціального значення гуманітаристики була предметом дослідження в роботах вітчизняних та закордонних дослідників. Зокрема, до проблем наукового статусу гуманітарного пізнання зверталися М. Бахтін, А. Перлов, Х.-Г. Гумбрехт. Соціальне значення та публічну роль гуманітаристики вивчали Дж. Серль, С. Фіш, М. Нуссбаум. Основна увага в цих дослідженнях звертається на значення, яке гуманітарні науки несуть для сучасних демократій. Разом з тим, відсутнє цілісне соціально-філософське дослідження, яке своїм предметом визначає «політику», яку здатні реалізувати гуманітарні науки.

Метою даної статті є проведення соціально-філософського аналізу соціального значення гуманітаристики, що репрезентується низкою «політик», які несуть можливість соціальних, політичних та культурних змін.

Виклад основного матеріалу. Акцентування уваги на «політиці» гуманітаристики сьогодні актуальне з огляду на певне відчуття втрати гуманітарними науками своєї культурної місії. Має місце навіть протилежна тенденція, яка спрямована на деконструкцію цієї місії як своєрідного мета-нарративу. При цьому деконструкція перетворюється на своєрідне внутрішнє налаштування гуманітаристики, що зовні, в соціальному просторі, виявляється пошуком зон альтернативності (як зауважив свого часу Жак Дерріда: «Деконструкція (я не побоюся цього сказати, а навіть проголосити) займає привілейоване місце в університеті і гуманітарних науках, яке є місцем бунтівного опору, або навіть різновид принципу громадянського спротиву чи незгоди в ім'я вищого закону і справедливості думки» [5, с. 29]). Наслідком підважування класичного проекту гуманітарних наук є, зокрема, те, що культура, яка є предметом їх пізнання, описується як логоцентрична, гегемоністична, колоніалістська. А відтак, у пропагуванні способів її вивчення вбачається спроба утвердити певний репресивний чи ідеологічний дискурс. Через це однією із домінуючих складових сучасного гуманітарного пізнання є (само-)критика гуманістичного світогляду. При цьому ця критика є закономірною, оскільки від самого початку складає суть проекту гуманізму

і гуманітаристики: «... Не можна помислити гуманізм, а значить і гуманітарні науки, без критики і незгоди, які відіграли першопочаткову роль в розвитку думки Просвітництва і особливо формулюванні радикальних пропозицій, котрі стосуються свободи (*liberty*) та свободи волі (*agency*), головування та автономності індивіда, природніх прав усіх людей, незалежно від походження. Кожна з цих ідей включала теоретичну критику статус-кво» [6]. Інша справа, що цей гуманізм, «висока культура» минулого не може сприйматися як застиглий канон, який залишається лише оберігати. Саме тому, гуманістична критика сьогодні набуває форми самокритики гуманітарного пізнання, передбачаючи пошук нових методологій.

Згадана вище «втрата місії» та пошук нових підходів може непокоїти в методологічному плані. Сучасна гуманітаристика, відкидаючи в якості предмету «класику», «високу культуру», починає захоплюватися вивченням феноменів масової культури (згадаймо, для прикладу «*zombie studies*» в культурології, або своєрідний мікс високої філософії і низької культури в працях С. Жижека). Звісно, в цьому плані можна досягнути певної публічної привабливості результатів гуманітарних досліджень, а гуманітарій здобуває «видимий» статус публічного інтелектуала, який критично аналізує сучасність. Однак через «загравання» із масовою культурою утверджується уявлення про те, що гуманітаристика має радше розважальний характер, що підважує їх науковий статус. У зв'язку із цим вона поступово втрачає свою роль у формуванні публічної сфери.

Політичне значення гуманітаристики полягає передусім у сприянні творенню публічного простору. Вона дозволяє людині розвивати здібності, які потрібні для того, аби бути публічним дієвцем. Зокрема, йдеться про такі здібності (за М. Нуссбаум): здатність критично мислити; здатність відволіктися від приватних, партикулярних інтересів і поглянути на актуальні проблеми як «громадянин світу»; здатність співчутливо ставитися до інших [7, с. 22]. Сьогодні цей аспект гуманітаристики та гуманітарної освіти надзвичайно важливий з огляду на занепад публічної сфери, який зумовлений все більшим поширенням на неї ринкових відносин. Наслідком кризи публічності стає не лише «колонізація» спільного блага ринковою логікою, але й встановлення все більшої нерівності та різниці в правах. Американський політичний філософ Майкл Сендел висловлює переконання, що із суспільства, яке мало ринкову економіку, ми все більше перетворюємося на ринкове суспільство. Ринкова економіка перестає бути звичайним інструментом, а ринкове суспільство – це форма життєдіяльності, при якій ринкові «щупальця» проникають в кожен аспект нашого життя [8]. Через це такі автори, як М. Нуссбаум, наполягають на тому, що потрібно підтримувати гуманітарну освіту, яка є освітою «не задля прибутку». Додамо до цього, що громадянські права і обов'язки не можуть бути предметом купівлі-продажу (наприклад, купівля права голосу призводить до спотворення результатів виборів), а їх реалізація вимагає розвитку політичної культури. Слід виховувати почуття громадянської відповідальності, чому сприяє саме гуманітарна освіта. Таким чином, місія гуманітарних наук нерозривна із місією університету. Зрештою, якщо звернутися до соціокультурного контексту, можемо ствердити, що університет – це інституція, яка постала завдяки поміщенню в інституційні рамки «*artes liberales*», що й забезпечило формування традиції та узаasadнення існування.

«Політика» гуманітаристики специфічна, що впливає із суті та особливостей гуманітарного пізнання. Маємо справу не із об'єктивністю, що спрямована на пояснення світу як закритої системи, в якій діють відсторонені від людини сили, але із відкритою системою взаємодії суб'єктивностей. Ця інтерсуб'єктивна взаємодія здатна своїм впливом структурувати та реконфігурувати соціальне й політичне поле. У цьому сенсі предметом гуманітарного пізнання, якщо розглядати в аспекті його публічного значення, виступають можливості здійснення інтерсуб'єктивності, що можуть проявлятися через

культурну політику, мистецькі практики, освітній процес, а навіть через повсякденні взаємодії. Крім того, зауважимо, що розмірковування про гуманітаристику та її публічне значення – це не стільки відсилання до «об'єктивних» соціальних та політичних тенденцій, скільки структурування власного досвіду дослідника.

Політичний аспект гуманітаристики по-різному презентують в наукових працях. Наприклад, польський дослідник Міхал Павел Марковський пише про «політику вразливості» [9]. Цим поняттям він позначає місію, яка має бути покладена на гуманітарні науки, аби вони могли відігравати певну роль в сучасному світі. Саму ж місію визначає як поєднання двох порядків: порядку почуттів і порядку понять, себто порядку одиничності і порядку універсальності. Саму категорію вразливості М. П. Марковський переймає з філософії Ж. Дерріди. В останнього знаходимо такі рефлексії щодо «враження»: ««Враження» не можна відділити від усіх афектів, інтерпретацій, а риторики, які його рефлектують, повідомляють та «глобалізують», від усього, що його сформувало, викликало, уможливило. «Враження», таким чином, схоже на «саме ту річ», яка його викликала. Навіть якщо т. зв. «річ» не можна редукувати до «враження»» [10, с. 88-89]. Вразливість пов'язується із досвідом і єднає чуттєве та інтелектуальне. Крім того, її соціальне вираження сприймають як передумову солідарності – бути вразливим на ситуацію Іншого вважається основою здатності жити у спільноті.

Приймаючи до уваги подібні окреслення, слід однак зробити певні конкретизації публічного значення гуманітаристики, що можуть бути виражені репрезентаціями окремих її *політик*:

Політика ідеалу. Зокрема, йдеться про певний ідеал гуманітарної освіти, яка ґрунтується на «вільних мистецтвах» і тим самим складає ядро культури. Реалізація ідеалу може сприйматися як утопія. Однак це не слід вважати чимось виключно негативним, адже утопічність є невід'ємною складовою культури. Зокрема, утопія – це проекція спільноти, що втілила ідеал, на актуальність. Цим самим здійснюється критика актуального стану. Найбільш близьким до гуманітаристики є приклад Касталії із роману Г. Гессе «Гра в бісер». Особливий топос (педагогічне відомство), що там описується, – це передусім альтернатива суспільству, яке переживає духовну кризу, що проявилася в т. зв. «фейлетонну епоху». Касталія уособлює духовну самодисципліну, порядок і гармонію. Піклування про ці ідеали завдяки збереженню принципів «вільних мистецтв» є не лише збереженням традиції, яка несе ідеал, але також це намагання вказати шлях від культурного хаосу, що охопив соціальний світ, до впорядкованості та істинного буття. В цьому, звісно, є певний месіанський мотив. Однак доцільно згадати, що тема кризи культури та пошуку шляхів повернутися до її справжніх основ є по суті перманентним дискурсом гуманітаристики від середини XIX століття.

Політика значення і смислу. Одне із визначень гуманітарних наук, яке ми зустріли в літературі, таке: «Гуманітарні науки – це сукупність дисциплін, які вивчають мову, дію і продукти творчої діяльності людей, завдяки яким люди творять осмислений світ» [11]. Виходячи з нього, гуманітаристика безпосередньо пов'язана із виокремленням значень та розпізнаванням смислів, в тому числі й тих, що конституують соціальний і політичний світи. Значення слід розуміти як процес, що здійснюється під час інтерпретації тексту (в широкому розумінні). Смысл феноменів, у свою чергу, як те, що не є раз і назавжди усталеним. Атрибутами смислу є явленість, значущість (що виражається цінністю), інтерпретованість, часовість. Усі вони пов'язані із контекстом, що обумовлений соціокультурними чинниками і психологічно переживається суб'єктом (тому можна додати ще й контекстуальність як атрибут смислу). Смысл здобувається із потоку феноменальності. Увираження смислу є політичним актом (в аспекті культурної політики). Потік феноменальності – це виокремлення позасуб'єктного в структурі суб'єктивного сприйняття. Воно вказує на потенційність суб'єктивного досвіду. Ця

потенційність включає варіації інтерсуб'єктивності, оскільки стосується можливостей учасників інтерсуб'єктивної взаємодії.

Смисл перевищує феноменальність. «Розуміння як бачення *смислу*, але не феноменальне, а бачення живого смислу переживання і вираження, бачення внутрішньо осмисленого, тобто самоосмисленого явища» [12, с. 229]. Це зумовлене тим, що розпізнавання смислу здійснюється герменевтичним актом інтерпретації, що додає до схоплення феноменальності прагнення досягнути розуміння. З огляду на це, можна припустити, що політичного значення набуває *передумова* інтерпретації, тобто момент виділення відсутності чи наявності смислу в процесі інтерсуб'єктивної взаємодії в соціальному полі. При ствердженні наявності смислу в структуру інтерпретації закладається спроба визначити його однозначність чи багатозначність. Ці герменевтичні проблеми складають важливий елемент епістемології гуманітаристики, а також можуть бути визначені як розподілення смислів в соціальному полі, що й складає суть особливої політики.

Політика чуттєвості. З одного боку, спроба її окреслення відсилає до естетики, яка дозволяє визначити політику як розподілення чуттєвості (таке визначення подає Ж. Рансьєр). З іншого боку, можна вказати на перформативність як спосіб творення та пізнання культурної реальності. В обох випадках йдеться про акцентування уваги на *присутності*. Тим самим тут наявні спонукання до перебудови гуманітарних наук. Зокрема, йдеться про відмову від технік інтерпретації, що завдяки розвитку герменевтики домінують в гуманітаристиці. Соціальним наслідком цього домінування є підважування легітимності інституцій. В «епоху інтерпретації» (Дж. Ваттімо) панує твердження, що фактів немає, є лише інтерпретації. Передусім страждають мета-інституції, оскільки втрачають авторитет. Г.-У. Гумбрехт у своїй відомій праці «Виробництво присутності» якраз і пише про необхідність подолати панівну парадигму значення і зосередитися на «ефектах відчутності, які створюються засобами комунікації» [13, с. 29]. Ефекти відчутності пов'язані із більшою чи меншою близькістю, а також інтенсивністю. Досвіди гуманітаристики безпосередньо торкаються «соціального тіла», яке твориться близькістю та інтенсивністю комунікації. Через те й маємо підстави твердити про політику чуттєвості, яка здійснюється гуманітаристикою, оскільки остання здатна виробляти певні форми чуттєвої присутності, що творять соціальність в процесі комунікації.

Політика (ре-)конфігурації дискурсу, що пов'язана із виробленням правил комунікації щодо соціально значущих проблем. Місія гуманітаристики в цьому аспекті полягає у творенні категорій чіткого окреслення соціальних та політичних проблем і способів їх вирішення. Тим самим вона сприяє відживленню та утвердженню проекту демократичної деліберації. Особливо актуальною демократична деліберація є для сучасності, яка вимагає пошуку відповідей на глобальні виклики.

Крім того, дискурс – це простір, де твориться суб'єкт і де він «інтенсифікується», якщо згадати окреслення М. Фуко. Інтенсифікація настає в результаті дотичності суб'єкта до істини, яка продукується дискурсом. Звісно, дискурс може набувати й негативного виміру щодо суб'єкту, прагнучи його повністю втиснути у встановлені правила і нав'язуючи йому дискурсивну ідентичність. Остання може не відповідати розумінню суб'єкта власної ідентифікації. У цьому випадку вона матиме політичний сенс, утверджуючи панування над суб'єктом. Однак гуманітарна політика (ре-)конфігурації дискурсу може як призводити до дискурсивної ідентифікації (приклад: орієнталізм, описаний Е. Саїдом), так і долати негативні її наслідки, піддаючи деконструкції дискурсу, котрі експлуатують суб'єкта.

Політика респонзивності є своєрідним доповненням політики дискурсу, а навіть запобіжником негативної дискурсивізації суб'єкта. Засновуючись на герменевтичному досвіді осягнення чужої суб'єктивності, гуманітарні науки демонструють можливості і значення «зворотньої комунікативної респонзивності». Це

має, зокрема, й політичне значення, оскільки складає основу творення простору співбуття з Іншим та усвідомлення власної залученості до нього. Термін «респонзивність» походить із феноменології Б. Вальденфельса. Йдеться про те, що специфіка феномену «чужого» передбачає застосування особливого типу раціональності – респонзивної. Необхідність заміни інтенційної раціональності зумовлена тим, що вона не дає можливість схопити простір «чужого» саме як чуже, вписуючи його в певне смислове ціле. Респонзивність передбачає вибудовування стосунку до Чужого не через протиставлення «свій – чужий», але через структуру «домагання – відповідь». Таким чином, закладається особлива логіка відповіді, яка проявляється, зокрема, у політичному дискурсі. Слід також додати, що респонзивність включає як інтуїтивні, натуральні способи відгукуватися на поклик Іншого, так і включає відсилання до моральних принципів. Що ж стосується ролі гуманітаристики, то завдяки їй забезпечуються певні чіткі процедури осягнення чужої суб'єктивності та сприйняття чужого досвіду. Одне із визначень гуманітарних наук чітко вказує на цю їх особливість: «Гуманітарне знання – це вправляння у тому, щоб думати про свою і про чужу ідентичність не «як саме собою виходить», а за допомогою величезного архіву знання і процедур. В цьому архіві потрібно навчитися орієнтуватися. Як саме наділялися смыслом вчинки, тексти і твори, гуманітарії методично вчать дізнаватися і перевіряти» [4]. Звісно, гуманітаристика повною мірою не обмежується цією процедуральністю, оскільки розуміння чужої суб'єктивності принципово балансує поміж теорією інтерсуб'єктивної взаємодії та мистецтвом порозуміння.

Політика уяви. Гуманітарне пізнання дає можливість розширити уяву через присутній у ньому компонент творчості і мистецького світогляду. Політика уяви – це спосіб (пере)структурування соціального світу (через формування соціальної уяви), а також формування позицій (своєрідних топосів свободи, що можуть набувати форм *свободи думки* чи *свободи творчості*), які передбачають протидію репресивності соціальної системи. Відсилання до уяви є ще й критикою штучності цивілізації, яка нищить органіку культури. Тому свобода уяви сприймається як передумова соціальних емансипативних проєктів.

Політика пам'яті. Саме поняття «політика пам'яті» у контексті визначення публічного значення гуманітаристики вимагає деяких важливих уточнень. Найчастіше воно вживається для позначення певних структурувань історичної пам'яті у відповідності із домінуючою ідеологією суспільства. У цьому сенсі політика пам'яті набуває інструментального характеру. Гуманітаристика має дотичність до формування більш широкого аспекту історичної пам'яті, що може бути окреслене як «культура пам'яті». Зокрема, її роль полягає у формуванні меморіального дискурсу, що визначатиме характер політики пам'яті, не обмежуючись її виключно інструментальним здійсненням. Сучасна гуманітаристика звертає особливу увагу на проблематику пам'яті, оскільки криза національної держави, поява доволі ефективних мас-медійних технологій маніпуляції тощо ставлять низку гострих викликів перед індивідуальною та колективною пам'яттю. Для прикладу, А. Ассман так окреслює характер сучасної епохи: «Ми переживаємо нині «посттравматичну епоху», в якій меморіальні практики тісно переплетені з меморіальними теоріями. Індивідуальні і колективні спогади стають все менш спонтанним, природним чи сакральним актом, вони все більшою мірою розпізнаються як соціальні і культурні конструкти, які змінюються в часі і здобувають власну історію» [14, с. 12]. Простягаючись поміж індивідуальним травматичним досвідом і соціальним ідеологічним дискурсом пам'ять про історію вимагає співвіднесення із суб'єктивністю членів суспільства, їх життєсвітами, раціональні способи чого розробляються гуманітаристикою.

Висновки. Презентовані політики, як можемо переконатися, не є відособленими одна від одної. Вони взаємно перетинаються, створюючи горизонт можливостей впливу на

публічну сферу. Крім того, у цій статті окреслено лише окремі аспекти цих політик, які дають змогу зорієнтуватися в загальній «політиці» гуманітаристики. У подальших дослідженнях слід здійснити уточнююче визначення позитивних та негативних наслідків кожної політики, аби вказати межі, перетинаючи які гуманітарне пізнання втрачає надзвичайно важливий для демократії емансипативний і критичний потенціал, перетворюючись виключно на ідеологічний інструмент.

Список використаної літератури

1. Fish S. Will the Humanities Save Us? [Electronic recourse] / S. Fish. – Accessed mode: <http://opinionator.blogs.nytimes.com/2008/01/06/will-the-humanities-save-us/>
2. Серль Дж. Политика и гуманитарное образование [Електронний ресурс] / Дж. Серль // Отечественные записки. – 2002. – № 1. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/oz/2002/1/se.html>
3. Гумбрехт Х.-Г. Ледяные объятия «научности», или Почему гуманитарным наукам предпочтительнее быть «Humanities and Arts» [Електронний ресурс] / Х.-У. Гумбрехт ; пер. Е. Канищева // НЛО. – 2006. – № 81. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nlo/2006/81/gu1.html>
4. Перлов А. Как оправдываться гуманитариям? «Оправдание» гуманитарного знания: профессионал о деле жизни [Електронний ресурс] / А. Перлов. – Режим доступа: <http://gefter.ru/archive/15497>
5. Jacques Derrida and the Humanities: A Critical Reader [Text] / Ed. by Tom Cohen. – Cambridge: Cambridge University Press, 2002. – 327 p.
6. Джей П. Критика и теория в истории современных гуманитарных наук [Електронний ресурс] / П. Джей. – Режим доступа: <http://gefter.ru/archive/14757>
7. Нуссбаум М. Не ради прибыли. Зачем демократии нужны гуманитарные науки [Текст] / М. Нуссбаум. – М.: Изд. дом Высшей школы экономики, 2014. – 192 с.
8. Sandel M. What money can't buy: the moral limits of markets / M. Sandel. – London: Penguin, 2012. – 256 p.
9. Markowski M. P. Polityka wrażliwości. Wprowadzenie do humanistyki [Text] / M. P. Markowski. – Kraków: Universitas, 2013. – 449 s.
10. Borradori G. Philosophy in a time of terror. Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida [Text] / G. Borradori. – Chicago, London: The University of Chicago Press, 2003. – 200 p.
11. О ценности гуманитарных наук [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://gefter.ru/archive/6539>
12. Бахтин М. М. К философским основам гуманитарных наук [Текст] / М. М. Бахтин // Бахтин М. М. Автор и герой. К философским основам гуманитарных наук. – СПб.: Изд. «Азбука», 2000. – С. 227-231.
13. Гумбрехт Х. У. Прозводство присутствия: чего не может передать значение [Текст] / Х. У. Гумбрехт; пер. с англ. С. Зенкина. – М.: Новое литературное обозрение, 2006. – 184 с.
14. Ассман А. Длинная тень прошлого. Мемориальная культура и историческая политика / А. Ассман. – М.: Новое литературное обозрение, 2014. – 328 с.

References

1. Fish, S. (2008). *Will the Humanities Save Us?* Retrieved from <http://opinionator.blogs.nytimes.com/2008/01/06/will-the-humanities-save-us/>
2. Searle, J. (2002). Politics and humanitarian education, *Otechestvennyye zapiski (Domestic notes)*, 1. Retrieved from <http://magazines.russ.ru/oz/2002/1/se.html> (in Russ.)
3. Gumbrecht, H.-U. (2006). Icy embrace of “scientific” or why the humanities is preferable to be “Humanities and Arts”, *NLO (NLO)*, 81. Retrieved from <http://magazines.russ.ru/nlo/2006/81/gu1.html> (in Russ.)
4. Pelov, A. (2015). *How to justify the humanities? “Justification” of the humanities: a professional about case of life*. Retrieved from <http://gefter.ru/archive/15497> (in Russ.)
5. *Jacques Derrida and the Humanities: A Critical Reader* (2002). In Cohen T. (Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
6. Jay, P. *The critique and theory in history of contemporary humanities*. Retrieved from <http://gefter.ru/archive/14757> (in Russ.)
7. Nussbaum, M. (2014). *Not For Profit: Why Democracy Needs the Humanities*. Moskva: Izd. dom Vyscshey shkoly ekonomiki (in Russ.)
8. Sandel, M. (2012). *What money can't buy: the moral limits of markets*. London: Penguin.
9. Markowski, M. P. (2013). *The politics of sensuality. Introduction to humanities*. Krakow: Universitas (in Pol.)
10. Borradori, G. (2003). *Philosophy in a time of terror. Dialogues with Jürgen Habermas and Jacques Derrida*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
11. *About value of humanities* (2012). Retrieved from <http://gefter.ru/archive/6539> (in Russ.)

12. Bahtin, M. M. (2000). To the philosophical basis of humanities. *Avtor i geroj. K filosofskim osnovanijam humanitarnykh nauk (Author and hero. To the philosophical basis of humanities)*. Saint-Petersburg: Azbuka (in Russ.)
13. Gumbrecht, H.-U. (2006). *Production of presence: what meaning cannot convey*. Moscow: Novoe literaturnoe obozrenie (in Russ.)
14. Assman A. (2014). *The long shadow of past. Memorial culture and historical politics*. Moscow: Novoje literaturnoe obozrenie (in Russ.)

SHEVCHUK Dmytro Mykhaylovych,

Doctor of Sciences (Philosophy), Associate Professor, Dean of the Faculty of Humanities,
The National University of Ostroh Academy
e-mail: dmytro.shevchuk@oa.edu.ua

HUMAN SCIENCE AND ITS "POLITICS" IN HORIZON OF MODERNITY

Abstract. Introduction. Article is devoted to the philosophical analysis of actual situation of humanities and the problem of their social role. The political role of humanities lies primarily in promoting the creation of public space. It gives a possibility do develop the human skills which are needed to be an active public agent. **The purpose** of the article deals with the concretization of public role of humanities which can be presented as different politics. **Results.** In the article the following politics are presented: politics of ideal (refers to a certain ideal of liberal education which is based on the liberal arts); politics of meaning and sense (it concerns the recognition of meanings, including those that constitute the social and political worlds); politics of sensuality (it connected with performativity as manner to create and comprehend the social and political worlds; also it can be explained as distribution of sensuality in context of J. Ranciere's conception of aesthetics as politics); politics of reconfiguration of discourse (it deals with elaboration of rules of communication on social problems); politics of imagination (the influence on structure of social world with using of imagination and fantasy); politics of responsivity (the comprehension of alien subjectivity), politics of memory (the formation of culture of memory). **Originality.** The different "politics" of humanities are presented as specific because they are connected with specific of human sciences' cognition. We deals not with objectivity that is directed to the explanation of world as closed system, but we have open system of interpersonal interaction. This interpersonal interaction can structure and configure social and political spheres. **Conclusion.** The politics of humanities are not separate each other. They are crosscutting, creating horizon ability to influence the public sphere.

Key words: humanities, human sciences' cognition, politics, public sphere, politics of memory, discourse, objectivity.

Одержано редакцією 11.06.2015
Прийнято до публікації 17.06.2015

УДК 304:316.324.8](477)

ЗАХАРЧУК Ольга Ігнатівна,
аспірантка кафедри філософії гуманітарних наук
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
e-mail: Zaharchuk.1991@mail.ru

ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті охарактеризовані особливості постіндустріального розвитку та окреслений етап, на якому перебуває сьогодні українське суспільство. Зазначено, що перехід до нового етапу розвитку обумовлений трансформацією системи суспільних відносин. Зміни в економіці і сфері зайнятості спричиняють збільшення частки кваліфікованих працівників. Завдяки інформаційній революції у суспільствах сучасного типу власники на засоби виробництва починають втрачати абсолютний контроль над ними, особливо в інформаційній галузі,